

## ԹՈՒՄԱՆՑԱՆ ՎԱՐՄԻԿ (ԱԻ)

### ԹՈՒՐԹ-ԼԻԲԱՆԱՆՑԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ ԿՈՒՄԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (2002-2010 ԹԹ.)

Իսլամամետ Արդարություն և զարգացում կուսակցությունը (այսուհետ՝ ԱԶԿ), շարունակելով Թուրքիայի Հանրապետության հիմնադիր Քեմալ Աթաթյուրքի՝ «Խաղաղություն տանը, խաղաղություն աշխարհում» սկզբունքի վրա հիմնված արտաքին քաղաքականությունը, կարևորեց նաև Օսմանյան ժառանգությունը, որի արդյունքում առաջ քաշվեց նեոօսմանիզմի գաղափարախոսությունը՝ Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության վեկտորներից մեկն ուղղելով դեպի Արևելք։ Թուրքիան ակտիվորեն ներգրավվեց Մերձավոր Արևելքի խնդիրներին՝ հակամարտությունների լուծման ընթացքում միջնորդի և «հաշտարարի» դեր ստանձնելով<sup>1</sup>։ Այս նոր «առաքելության» շրջանակում Թուրքիան ներգրավվեց նաև Լիբանանի Հանրապետության խնդիրներին՝ փորձելով մեղմել երկրի ներսում տիրող քաղաքական լարվածությունը։

Մեր նպատակն է պարզել, թե արդյո՞ք ուսումնասիրվող շրջանում Լիբանանում մեծացել է Թուրքիայի ազդեցությունը, և թե ի՞նչ ուղղություններով են զարգացել երկու պետությունների հարաբերությունները։

Թուրքիա-Լիբանան հարաբերությունների և Լիբանանի քաղաքական խնդիրների միջև գոյություն ունեն կարևոր զուգահեռներ։ Տասնամյակներ շարունակ թուրք-լիբանանյան հարաբերությունների զարգացմանը խոչընդոտել են մի շարք խնդիրներ։ Վերլուծաբան Մուհամեդ Նուրեդինը որպես առաջին պատճառ նշում է այն, որ տասնամյակների ընթացքում բազմաթիվ լիբանանցիներ բացասաբար էին տրամադրված թուրքական պետության հանդեպ, քանի որ

<sup>1</sup> Geopolitical Diary: Israel, Syria and the Turkish Mediator, Global Intelligence, Stratfor, April 29, 2008.

Օսմանյան կայսրությունում քրիստոնյաներին վերաբերվում էին որպես երկրորդ կարգի քաղաքացիների<sup>2</sup>: Ոչ պակաս կարևոր են նաև մահմեդականների կրոնական զգացմունքները. Օսմանյան խալիֆայության վերացումը, և 1923 թ. Թուրքիայի Հանրապետության հիմնադրումը առաջ բերեցին Լիբանանի և տարածաշրջանի մահմեդականների զայրույթը, ովքեր ցանկանում էին, որ Թուրքիան լինի մահմեդական աշխարհի առաջնորդը: Հետևաբար՝ Թուրքիայի վերածումը աշխարհիկ պետության բացասաբար ազդեց Թուրքիայի հանդեպ Լիբանանի մահմեդականների դիրքորոշման վրա<sup>3</sup>: Երրորդ գործոնը, որ սահմանափակում էր Լիբանանի դրական հարաբերությունները Թուրքիայի հետ, վերջինիս կողմից 1949 թ. Իսրայելի ճանաչումն էր<sup>4</sup>: Բացի այս գործոններից, թուրք-լիբանանյան հարաբերությունների զարգացման համար գոյություն ունեին շատ ավելի կարևոր խոչընդոտներ. մինչև վերջին տասնամյակը Լիբանանը բազմաթիվ դրամատիկ տեսարանների ականատես է եղել՝ 30 տարի շարունակ գտնվելով Սիրիայի և Իսրայելի քաղաքական և ռազմական գերակայության տակ, ինչն էլ կառուցվածքային ճգնաժամի պատճառ էր դարձել երկրում:

1982 թ. Իսրայելը ներխուժեց Հարավային Լիբանան և իր ներկայությունը պահպանեց մինչև 2000 թ. զորքերի միակողմանի դուրսբերումը<sup>5</sup>: Սիրիան 1976 թ. ուղղակիորեն միջամտեց Լիբանանում 1975 թ. սկսված քաղաքացիական պատերազմին և իր զորքերն այնտեղ տեղակայեց: Սիրիայի ռազմական ներկայությունն օրինականացվեց 1989 թ. կնքված Տաիֆի համաձայնագրով<sup>6</sup>: Լիբանանը շարունակեց

<sup>2</sup> Nouredine M., On the road to better Lebanese-Turkish relations, Today's Zaman, February 26, 2010,

[http://www.todayszaman.com/newsDetail\\_getNewsById.action;jsessionid=7C6CA4A4E7A3E076396AE01EBE7212B6?newsId=202645](http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action;jsessionid=7C6CA4A4E7A3E076396AE01EBE7212B6?newsId=202645)

<sup>3</sup> Նույն տեղում:

<sup>4</sup> Relations between Turkey and Israel, <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-israel.en.mfa>

<sup>5</sup> Bregman A., Israel's Wars: A History Since 1947, London and New York: Routledge, 2004, p. 145.

<sup>6</sup> Winslow C., Lebanon: War and Politics in a Fragmented Society, London and New York, 1996, p. 264-266.

մնալ Սիրիայի քաղաքական և ռազմական հովանավորության տակ մինչև 2000 թ. կեսերը, և նրա ներկայությունն ավարտվեց 2005 թ. Ռաֆիկ Հարիրիի սպանությունից հետո<sup>7</sup>:

Սիրիայի գերիշխանությունը Լիբանանում և 1990-ական թթ. լարված հարաբերությունները Սիրիայի և Թուրքիայի միջև բացասաբար են ազդել թուրք-լիբանանյան հարաբերությունների վրա: Այդ լարված հարաբերությունների հիմնական պատճառը Սիրիայի աջակցությունն էր PKK-ին, որի առաջնորդ Աբդուլլահ Օջալանն ապահով ապաստան ուներ Դամասկոսում, և 1980-1990-ական թթ. PKK-ի ուսումնական ճամբարները գտնվում էին Լիբանանի Բեքաայի հովտում: Մեկ այլ խնդիր էր նաև ջրի վեճը<sup>8</sup>: 1999 թ.-ից թուրք-սիրիական մերձեցումը ուղղակիորեն ազդեց Թուրքիա-Լիբանան հարաբերությունների վրա:

Թուրք-սիրիական հարաբերությունների բարելավումը զգալիորեն մեծացրեց Դամասկոսի վրա Թուրքիայի ունեցած լծակները: Սա շատ կարևոր էր Լիբանանում Թուրքիայի ազդեցության տարածման համար, քանի որ, չնայած Սիրիան իր գործերը դուրս էր բերել Լիբանանից, այնուամենայնիվ, այն շարունակում էր մնալ ամենակարևոր քաղաքական դերակատարը երկրում:

Պետք է նշել նաև, որ Լիբանանի կրոնական խմբավորումները, որոնք տարաձայնություններ ունեն բազմաթիվ հարցերի շուրջ, միակարծիք են միայն Իսրայելի հանդեպ ունեցած ատելությամբ: Հետևաբար, վերջին տարիներին թուրք-իսրայելական հարաբերությունների վատթարացումը ուղղակիորեն հանգեցրեց Լիբանանում Թուրքիայի վարկանիշի բարձրացմանը:

Բոլոր այս կարևոր գործոններից բացի, Լիբանանի հանդեպ Թուրքիայի մոտեցման փոփոխության հարցում կարևոր է Արդարություն և զարգացում կուսակցության իշխանության գալը: ԱԶԿ կառավարման տարիներին բարելավվեցին ոչ միայն թուրք-լիբանանյան հարաբերությունները, այլև Թուրքիան իր հարաբերությունները զգալիորեն կարգավորեց արաբական մյուս երկրների հետ: ԱԶԿ-ի մոտեցումը Լիբանանի հանդեպ հիմնականում

<sup>7</sup> Traboulsi F., A History of Modern Lebanon, London, 2007, p. 197.

<sup>8</sup> Kibaroglu A., Kramer A., Scheumann W., Turkey's Water Policy, National Frameworks and International Cooperation, London & New York: Springer, 2011, p. 187.

որոշվում է նեոսամանիզմի քաղաքականության միջոցով, որը ձգտում է հակամարտությունները լուծել տնտեսական անկախության, տարածաշրջանային ինտեգրման և ակտիվ միջնորդության ճանապարհով: Թուրքիայի ներկայիս արտգործնախարար Ահմեդ Դավութօղլուն Լիբանանի կայունությունը դիտարկում է որպես Թուրքիայի ազգային շահերի գլխավոր առաջնահերթություն. «Լիբանանը նման է փոքր Մերձավոր Արևելքի՝ իր բազմաթիվ համայնքներով՝ քրիստոնեական, շիական, սուննիական, դրուզական և այլն: Հետևաբար՝ Լիբանանի գոյատևումը որպես կայուն, բարեկեցիկ պետություն, տարածաշրջանային խաղաղության արտացոլումն է»<sup>9</sup>: Անկարայի համար մի բան պարզ է. Մերձավոր Արևելքի խնդիրները փոխկապակցված են, ուստի նույնիսկ ամենաչնչին հակամարտությունը Լիբանանում կարող է վերաճել տարածաշրջանային լուրջ հակամարտության: Լիբանանում ցանկացած տեսակի անկայունություն, հատկապես հակամարտության վերաճումը հնարավոր քաղաքացիական պատերազմի, փոքրության կենթարկի նաև Իսրայելի հետ Թուրքիայի առանց այն էլ լարված հարաբերությունները:

Լիբանանում քաղաքական անհամաձայնությունները չէին դադարում՝ սկսած Ռ. Հարիրիի սպանությունից, երկրից սիրիական զորքերի դուրսբերումից և այսպես կոչված «Գուշիի հեղափոխությունից» հետո<sup>10</sup>: Մակայն 2006 թ. հուլիսի 12-ին սանձազերծված իսրայելա-լիբանանյան պատերազմը արմատապես փոխեց իրավիճակը<sup>11</sup>: 33 օր տևած պատերազմի ընթացքում Իսրայելի կատարած գործողությունները Թուրքիայում բացասական

<sup>9</sup> Dergham R., Interview with Foreign Minister of Turkey, Ahmet Davutoglu, September 28, 2010, <http://www.raghidadergham.com>

<sup>10</sup> Հեղափոխությունը այս անունը ստացել է «Մարտի 14-ի» քաղաքական ուժերին սատարող ցուցարարների մեծամասնության հագուստի դիզայնի պատճառով:

<sup>11</sup> Պատերազմն ընթանում էր շիական «Հիզբալլահ» կազմակերպության և Իսրայելի միջև, որին Լիբանանի կառավարությունը և բանակը պաշտոնապես չէին մասնակցում: 34 օր տևած պատերազմական գործողություններն ավարտվեցին 2006 թ. օգոստոսի 14-ին, ժամը 14.00-ին: Այս պատերազմի ընթացքում Լիբանանը տվեց 1180, իսկ Իսրայելը՝ 159 զոհ:

ագդեցություն գտան: Թուրք առաջնորդներն ու մեկնաբանները ոչ միայն քննադատեցին Իսրայելի հարձակումները, այլև, ավելի առաջ գնալով, համեմատեցին Իսրայելի գործողությունները Հիտլերի արարքների հետ և նույնիսկ հարցականի տակ դրեցին Հոլոքոսթի փաստը<sup>12</sup>: Թուրքիայի վարչապետ Ռ. Թ. Էրդողանը, հետևելով ԱՄՆ-ի օրինակին, քննադատեց Իսրայելին ոչ թե հարևան երկրի նկատմամբ ռազմական ագրեսիա կազմակերպելու, այլ «Հիզբալլահի» թշնամական գործողություններին անհամաչափ հակահարված հասցնելու համար<sup>13</sup>: Պատերազմից հետո թուրքական կառավարական և ոչ կառավարական կազմակերպությունները մարդասիրական օգնությամբ հանդես եկան<sup>14</sup>: Այս կերպ Թուրքիան կարևոր դեր խաղաց Լիբանանի «վերակառուցման» մեջ, ինչի հետևանքով Լիբանանի ժողովուրդը սկսեց նրան եղբայրաբար ընդունել: Ավելին, թուրքական ռազմական ուժերը, որպես պատմական պատասխանատվություն, միացան ՄԱԿ ԱԽ խաղաղապահ ուժերին<sup>15</sup>: Կարևոր էր նաև Թուրքիայի միջնորդությունը 2008 թ. մայիսի 21-ին Կատարի մայրաքաղաք Դոհայում տեղի ունեցած լիբանանյան «ազգային երկխոսության» ընթացքում, երբ Թուրքիայի նախաձեռնությունները էականորեն նպաստեցին խնդիրների խաղաղ կարգավորմանը, որոնցից էր հատկապես Լիբանանի նախագահի ընտրությունը և միասնական կառավարության ստեղծումը, որով ժամանակավորապես լուծվեց կառավարական և նախագահական ճգնաժամը<sup>16</sup>:

<sup>12</sup> Սասունյան Հ., Կալիֆոռնիա Կուրիեր, Թուրքիայում հակասեմական արտահայտություններ, «ԱԶԳ» օրաթերթ, սեպտեմբերի 9, 2006:

<sup>13</sup> Սաֆրաստյան Ռ., Թուրքիան և Մերձավորարևելյան ճգնաժամի ներկա փուլը, [http://noravank.am/arm/articles/detail.php?ELEMENT\\_ID=838](http://noravank.am/arm/articles/detail.php?ELEMENT_ID=838)

<sup>14</sup> Rebuilding Lebanon together... 100 days after, November 21, 2006, [http://www.rebuildlebanon.gov.lb/images\\_Gallery/Rebuilding%20Lebanon%20Together-4.pdf](http://www.rebuildlebanon.gov.lb/images_Gallery/Rebuilding%20Lebanon%20Together-4.pdf)

<sup>15</sup> The Turkish UNIFIL Troops Set off for Lebanon, Turkish Weekly, October 19, 2006, <http://www.turkishweekly.net/news/40268/the-turkish-unifil-troops-set-off-for-lebanon.html>

<sup>16</sup> Հարությունյան Լ., Լիբանանը կայունության և ճգնաժամի միջև, «21-րդ ԴԱԳ», թիվ 2 (16), 2007թ.:

2009 թ. մարտի 1-ին Հոլանդիայի Լեյժենդամ քաղաքում իր աշխատանքը սկսեց Լիբանանի գծով հատուկ միջազգային տրիբունալը, որի հիմնական խնդիրն էր բացահայտել 2005 թ. փետրվարի 14-ին ահաբեկչության հետևանքով Լիբանանի նախկին վարչապետ Ռաֆիկ Հարիրիի սպանությունը և պատժել մեղավորներին<sup>17</sup>: Ինչպես գիտենք, Ռ. Հարիրիի սպանությունը Լիբանանում խնդրահարույց հարց է դարձել: «Հիզբալլահի» դարձել է գլխավոր թիրախը: Իսրայելը և «Հիզբալլահի» մյուս թշնամիները փորձում են ազդել Լիբանանում գոյություն ունեցող այլ խմբավորումների վրա՝ ընդդեմ «Հիզբալլահի»:

Այս խնդրի հետ կապված՝ կարևոր են Սիրիայի նախագահ Բաշար ալ-Ասադի, Սաուդյան Արաբիայի թագավոր Աբդուլլահի, Իրանի նախագահ Մահմուդ Ահմադինեժադի այցերը Լիբանան, որոնց հաջորդեց Թուրքիայի վարչապետ Էրդողանի այցը: Այս այցը ՁԼՄ-ների կողմից շահարկումների պատճառ դարձավ, քանի որ տեղի ունեցավ Իրանի նախագահ Մահմուդ Ահմադինեժադի այցից ընդամենը մեկ ամիս անց, ինչը նշանակում է, որ քանի դեռ Իրանը աջակցում է շիաներին, Թուրքիան աջակցելու է սուննիներին: Սակայն վերլուծաբան Օյթուն Օրհանը այս հարցին պատասխանում է այսպես. «Միավալ կլինի համեմատություն անել Էրդողանի և Ահմադինեժադի կատարած այցերի միջև: Թուրքիայի դիրքորոշումը տարբերվում է Սիրիայի, Իրանի և Սաուդյան Արաբիայի դիրքորոշումից. Թուրքիան խնդրի մեջ ընդգրկում է Լիբանանի բոլոր խմբավորումներին»<sup>18</sup>:

Ինչպես նշում է վերլուծաբան Ռամզի Բարուդը, Թուրքիայի վարչապետի՝ Լիբանան կատարած երկօրյա այցի ժամանակը չէր կարող ավելի խելամտորեն ընտրված լինել: Դա մի շրջան էր, երբ Լիբանանի թշնամիները սկսել էին ավելի բարձր թմբկահարել պատերազմի թմբուկները: Ռաֆիկ Հարիրիի սպանությունից հետո առաջ եկած բոլոր չարախիտ ծրագրերը մի գլխավոր նպատակ ունեին՝

<sup>17</sup> Мохова И., Открытие Специального трибунала по Ливану, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2009/15-03-09.htm>

<sup>18</sup> Demirelli F., Turkey Seeks Stability in Lebanon amid Hariri Probe, Today's Zaman, November 28, 2010, [http://www.todayszaman.com/newsDetail\\_getNewsById.action?load=detay&newsId=228129](http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&newsId=228129)

ապակայունացնել և թուլացնել Լիբանանը, զինաթափել «Հիզբալլահին», և թույլ տալ Իսրայելին վերադառնալ և երկրում առաջացնել քաոս, ինչպես 1982 թ.-ին<sup>19</sup>:

Էրդողանն իր այցի ընթացքում հայտարարեց. «Իսրայելը լի է անորոշություններով, և պարզ չէ, թե այն ինչ կանի: Արդյո՞ք նա կարծում է, թե կարող է մտնել Լիբանան ամենաժամանակակից ինքնաթիռներով, տանկերով և սպանել երեխաներին ու կանանց, ավիրել դպրոցները և հիվանդանոցները, ակնկալելով, որ մենք կլռենք: Մենք չենք լռի, և մենք կաջակցենք արդարությանը բոլոր հնարավոր միջոցներով»<sup>20</sup>:

1982 թ. Իսրայելը գործում էր Լիբանանում բազմաթիվ ընդդիմադիր խմբերի դեմ՝ այդ ընթացքում երկիրը քանդելով և ներմուծելով «ժողովրդավարության» սկզբունքով ընտրված կառավարություն: Սա հետագայում նպաստեց Լիբանանում քաոսի և քաղաքացիական պատերազմի շարունակությանը: 2000 թ., երբ լիբանանյան ուժերը ստիպեցին Իսրայելին դուրս գալ երկրի հարավից, Լիբանանը վերջապես սկսեց վայելել կայունության և ինքնիշխանության հեռանկարներ: Այնուհետև, 2005 թ. փետրվարի 14-ին պայթեցվեց Ռ. Հարիրիի մեքենան: Կայունության հեռանկարը կրկին անհետացավ: Շտապելով բաց չթողնել պահը՝ Իսրայելը 2006 թ. ամռանը հարձակվեց Լիբանանի վրա: Սակայն «Հիզբալլահին» այժմ ավելի ուժեղ էր, քան երբևէ: Իսրայելի ռազմական ձախողման հետևանքով Սիրիան սկսեց վերագտնել իր ազդեցությունը տարածաշրջանում: Իրանը ևս անմասն չմնաց: Նախագահ Մահմուդ Ահմադինեջադը Հարավային Լիբանանում հանդես եկավ ելույթով, որում նշում էր. «Աշխարհը պետք է հասկանա, որ սիոնիստները գնալու են»<sup>21</sup>:

Հետևելով այս ամբողջ գործընթացին՝ տեսնում ենք, որ տարածաշրջանի ազդեցիկ երկրների կատարած քայլերը շատ կարևոր

<sup>19</sup> Baroud R., Lebanon at Stake: Turkey Must Reveal Its Cards, [http://ramzybaroud.net/articles.php?id=93a00d6c633edaa1b46e0ff982d2317d&mode=details&offset=80&browse\\_category=4772302](http://ramzybaroud.net/articles.php?id=93a00d6c633edaa1b46e0ff982d2317d&mode=details&offset=80&browse_category=4772302)

<sup>20</sup> Նույն տեղում:

<sup>21</sup> Khoury J., Ahmadinejad Tells Lebanese at Rally Near Israel Border: The Zionists will disappear, <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/ahmadinejad-tells-lebanese-at-rally-near-israel-border-the-zionists-will-disappear-1.319092>

են Լիբանանի՝ առանց այդ էլ լարված քաղաքական կյանքում: Այժմ խաղի մեջ է հայտնվել Թուրքիան: Այստեղ կարող ենք ականջալուր լինել Ռամզի Բարուդի նախագգուշացումներին. «Այժմ Թուրքիան հայտնվել է կաղրում: Այն պետք է բացի իր խաղաքարտերից մի քանիսը և հստակ ուղերձ ուղղի, ասելով, որ 2010 թ.-ը 1982 թ. չէ, որ Լիբանանը Իսրայելի և ԱՄՆ-ի մահացու զենքերի փորձարկման վայր չէ<sup>22</sup>»:

Չնայած Ջեմալ Ահմեդողլուն նշում է. «Թուրքիան փորձում է կամուրջի դեր խաղալ Լիբանանում իշխանամետ և ընդդիմադիր խմբավորումների միջև»<sup>23</sup>, մենք պետք է ուշադրություն դարձնենք նաև քաղաքական վերլուծաբան Մահդի Դարիուս Նազեմրոայայի այն խոսքերին, որ Սաուդյան Արաբիան, Լիբանանում Հարիրիի կլանը, և Արաբական աշխարհի բոլոր միապետերն էլ միասնական ֆինանսական և տնտեսական կապեր են կիսում «Նոր Մերձավոր Արևելք» ծրագրի հետ, ուստի նրանք շահագրգռված են խթանելու Մերձավոր Արևելքի համար ԱՄՆ-ի մշակած քաղաքական և տնտեսական ծրագիրը<sup>24</sup>:

Ամփոփելով Թուրքիայի և Լիբանանի հարաբերությունները, կարող ենք փաստել, որ այս հարաբերությունները զարգացել են համագործակցության, իսկ երբեմն էլ՝ հակասությունների հիման վրա: Ինչևէ, 2005 թ.-ից Թուրքիայի և Լիբանանի հարաբերությունները տնտեսության, քաղաքականության և անվտանգության ոլորտում զարգացել են արագ տեմպերով: Լիբանանը դարձել է Թուրքիայի կարևոր առևտրական գործընկերներից մեկը: 2010 թ. դրությամբ առևտրի ծավալը երկու երկրների միջև արձանագրել է 76 % աճ, ինչն անցնում է 1 մլրդ դոլարի սահմանագիծը<sup>25</sup>: Երկու երկրների միջև

---

<sup>22</sup> Baroud R., Lebanon at Stake: Turkey Must Reveal Its Cards, [http://ramzybaroud.net/articles.php?id=93a00d6c633edaa1b46e0ff982d2317d&mode=details&offset=80&browse\\_category=4772302](http://ramzybaroud.net/articles.php?id=93a00d6c633edaa1b46e0ff982d2317d&mode=details&offset=80&browse_category=4772302)

<sup>23</sup> Ahmedoglu C., Turkey Begins to Assert its Islamic Identity; <http://www.crescent-online.net/main-story/1835-february-2010/2625-turkey-begins-to-assert-its-islamic-identity.html>

<sup>24</sup> Nazemroaya M., America's "Divide and Rul" Strategies in the Middle East, Global Research, January 17, 2008.

<sup>25</sup> Republic of Turkey Ministry of Economy, "Turkey- Lebanon Association Agreement", <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=tradeagreements&bolum=fta&country=LB&region=0>

փոխադարձաբար վերացվել է մուտքի արտոնագրային ռեժիմը<sup>26</sup>: Թուրքիայի հանդեպ լիբանանյան խմբավորումների դիրքորոշման փոփոխությունն արդյունավետ դեր է խաղացել հարաբերությունների զարգացման մեջ: Այս հարաբերությունների արագ զարգացումը սկսած 2005 թ.-ից արագ արտացոլվել է երկու հասարակությունների մեջ: Այժմ լիբանանյան ժողովրդի մասը Թուրքիային ընկալում է որպես տարածաշրջանի կարևոր ռազմական, տնտեսական և քաղաքական գործոն:

## TUMANYAN VARSİK (IOS)

### TURKISH-LEBANESE RELATIONS DURING THE GOVERNANCE YEARS OF JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY (2002-2010)

For years a number of structural factors prevented the development of Turkey-Lebanon relations. Up to the last decade Lebanon has been under political-military domination of Syria and Israel. The Syrian domination in Lebanon and tense relations between Turkey and Syria in the 1990s affected Turkish-Lebanese relations in a negative way. But the Turkish-Syrian rapprochement after 1999 and the deterioration of Turkish-Israeli relations gradually promoted the rise of Turkey's authority in Lebanon. A structural change in Turkey's approach to Lebanon was the arrival of the Justice and Development Party to power as well. Continuing the foreign policy based on the Kemal Atatürk's "Peace at Home, Peace in the World" principle JDP also valued the heritage of Ottoman Empire. Turkey has been involved in the issues of the Middle East, taking the role of mediator in the resolution of conflicts. Within this new mission it has been actively involved in problems of Republic of Lebanon, trying to ease the political tensions in the country.

---

<sup>26</sup> Nouredine M., On the Road to Better Lebanese-Turkish Relations,  
<http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=on-the-road-to-better-lebanese-turkish-relations-2010-02-26>